

DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-04/122-135>

УДК (UDC) 94 (477+438) "1918/2025"

INTERMARIUM AND THE THREE SEAS INITIATIVE: CONCEPTUAL EVOLUTION AND ITS IMPACT ON UKRAINIAN-POLISH STRATEGIC COOPERATION (1918-2025)

Iryna Mironova*

Abstract

The article aims to provide a analysis of the evolution of the Intermarium and Three Seas Initiative concepts, tracing their historical origins, ideological continuity, and influence on shaping the strategic interaction between Ukraine and Poland from 1918 to 2025. Particular attention is devoted to the transformation of Józef Piłsudski's interwar federalist project, its reinterpretation within the Polish émigré intellectual milieu (especially in the works of Jerzy Giedroyc), and its contemporary institutionalisation within the Three Seas Initiative and the Lublin Triangle. The study seeks to reveal how these conceptual frameworks shaped political decisions, security priorities, and regional strategies of Kyiv and Warsaw.

For the first time, the article demonstrates Intermarium and Trimarium as successive stages within a single intellectual tradition that underpins the political imagination of Central and Eastern Europe. It argues that Prometheism, Giedroyc's doctrine and modern regional formats represent different phases of one conceptual continuum aimed at strengthening regional subjectivity and ensuring Ukraine's independence. The study reveals that, in the twenty-first century, Ukraine is no longer a peripheral participant but becomes one of the central actors of the Baltic-Black Sea region, for whom regional platforms constitute instruments of security, infrastructural integration and geopolitical agency.

The analysis confirms that, despite diverse historical contexts, the concepts of Intermarium and the Three Seas Initiative share a common objective: creating a stable and cooperative space within Central and Eastern Europe. They have shaped the dynamics of the Ukrainian-Polish strategic partnership, contributed to overcoming historical disputes and enabled the formation of a new model of regional security. The institutional formats of the Three Seas Initiative and the Lublin Triangle demonstrate a shift from interwar «utopian federalism» to pragmatic infrastructural and security regionalism. For Ukraine, these processes signify a transition from a buffer-state role to an active regional power capable of influencing the architecture of the Baltic-Black Sea-Adriatic area.

Keywords: Intermarium, Three Seas Initiative, Trimarium, Prometheism, Lublin Triangle, Central and Eastern Europe, Ukrainian-Polish relations, Baltic-Black Sea region

* Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of History Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: ya.irina761@gmail.com.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3039-742X>

МІЖМОР'Є І ТРИМОР'Є: КОНЦЕПТУАЛЬНА ЕВОЛЮЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКУ СТРАТЕГІЧНУ ВЗАЄМОДІЮ (1918–2025)**Ірина Міронова*****Анотація**

Метою статті є дослідження еволюції концепцій Міжмор'я та Тримор'я, аналіз їхніх історичних витоків, ідейної спадкоємності та впливу на формування стратегічної взаємодії України й Польщі впродовж 1918–2025 рр. Особлива увага приділяється трансформації міжвоєнної ідеї Інтермаріуму, її модернізації у середовищі еміграційних інтелектуалів та сучасному інституційному оформленню у форматах Ініціативи трьох морів і Люблінського трикутника. Дослідження спрямоване на виявлення того, яким чином міжморські концепти впливали на стратегічні рішення, політичні пріоритети та безпекові підходи Києва і Варшави.

Здійснено спробу показати Міжмор'я та Тримор'я як цілісний ланцюг концептуальної еволюції, що формує спільний простір політичного мислення Центрально-Східної Європи. Доведено, що прометеїзм, доктрина Гедройця та сучасні формати співпраці (Тримор'я, Люблінський трикутник) становлять різні фази однієї інтелектуальної традиції, спрямованої на зміцнення регіональної суб'єктності та незалежності України. У роботі аргументовано, що Україна у 21 ст. перестає бути периферійним елементом міжморських проєктів і трансформується в одного з ключових акторів, для яких регіональні платформи стають інструментом безпеки, інфраструктурної інтеграції та міжнародної суб'єктності.

Аналіз засвідчив, що ідеї Міжмор'я та Тримор'я, попри відмінні історичні контексти, спрямовані на формування простору стабільності й співпраці в Центрально-Східній Європі. Вони забезпечують інтелектуальну рамку, що пояснює динаміку українсько-польського партнерства, сприяє подоланню історичних суперечностей та закладає підґрунтя для нової моделі регіональної безпеки. Сучасні формати на кшталт Ініціативи трьох морів та Люблінського трикутника демонструють перехід від історичного «утопічного федералізму» до прагматичного інфраструктурно-безпекового регіоналізму. Для України це означає зміцнення позицій у регіональній політиці, поступовий перехід від ролі буферної держави до повноцінного суб'єкта формування простору між Балтійським, Чорним та Адріатичним морями.

Ключові слова: Міжмор'я, Тримор'я, прометеїзм, Люблінський трикутник, Центрально-Східна Європа, українсько-польські відносини, Ініціатива трьох морів, Intermarium.

Цитування: Міронова, І. (2025). Міжмор'є і Тримор'є: концептуальна еволюція та її вплив на українсько-польську стратегічну взаємодію (1918–2025). *Консенсус*, 4, 122–135.
<https://doi.org/10.3110/consensus/2025-04/122-135>

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/206>

* доктор історичних наук, професор, завідувачка кафедри історії Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Миколаїв, Україна. Е-mail: ya.irina761@gmail.com.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3039-742X>

Постановка проблеми. Початок 21 ст. ознаменувався радикальними трансформаціями системи міжнародних відносин у Центрально-Східній Європі, що актуалізувало переосмислення класичних геополітичних концепцій, спрямованих на забезпечення безпеки й стабільності регіону. Одним із таких інтелектуальних і політичних конструктів є ідея Міжмор'я (Intermarium) – проекту регіонального союзу держав між Балтійським, Чорним і Адріатичним морями, започаткованого Юзефом Пілсудським у міжвоєнний період. У першій чверті 21 ст. інтерес до цієї концепції знову зріс у зв'язку з появою Ініціативи трьох морів (Тримор'я) та формуванням нових форматів співпраці на кшталт Люблінського трикутника. Ці структури розглядаються як сучасна інституційна відповідь на виклики безпеці, інфраструктурній нерівності та політичній фрагментації простору Центрально-Східної Європи.

Потреба в поверненні до міжморського дискурсу пояснюється зростанням геополітичної турбулентності у регіоні, передусім – ревізійністською політикою Російської Федерації, енергетичною залежністю більшості держав регіону, а також необхідністю формування нових механізмів безпеки поза рамками традиційних структур. У цьому контексті постає питання про інтелектуальну й політичну спадкоємність між класичним проектом Міжмор'я початку 20 ст., ідейним спадком прометеїзму, концепцією Єжи Гедройця та сучасними інтеграційними ініціативами.

Особливої ваги ця тема набуває в контексті україно-польських відносин, які впродовж 1918–2025 рр. зазнавали складних трансформацій – від конфліктів та взаємних територіальних претензій до стратегічного партнерства у сфері безпеки, енергетики та політики пам'яті. Історичні підходи Ю. Пілсудського, еміграційна доктрина Є. Гедройця та сучасні регіональні формати співпраці формують різні, але взаємопов'язані моделі бачення майбутнього Центрально-Східної Європи, в центрі яких постає питання ролі незалежної України. Саме тому аналіз еволюції концепцій Міжмор'я і Тримор'я дає можливість краще зрозуміти генезу сучасної стратегічної взаємодії Києва та Варшави.

Теоретичне осмислення міжморських концептів дозволяє розглядати їх не лише як історичні проекти, але й як елементи політичного мислення, що впливають на зовнішньополітичні доктрини обох держав. Ю. Пілсудський розглядав міжморську федерацію як інструмент стримування імперської політики Росії та гарантію незалежності народів регіону. Еміграційна публіцистика Є. Гедройця запропонувала модернізовану версію цього підходу – без імперських і федералістських амбіцій, але з акцентом на визнання права українців, білорусів і литовців на самостійність та побудову партнерських стосунків із Польщею. У 21 ст. реінтерпретація цих ідей набуває нового звучання у межах форматів Тримор'я та Люблінського трикутника, що поєднують енергетичну, транспортну й оборонну співпрацю.

У зазначених умовах дослідження інтелектуальної тяглості та змістовного наповнення міжморських концепцій є важливим для розуміння логіки розвитку регіональних безпекових стратегій. З огляду на російсько-українську війну,

посилення ролі Польщі у європейській політиці та прагнення України інтегруватися у ключові європейські формати, аналіз взаємного впливу Міжмор'я, Тримор'я та прометеїзму на формування сучасного українсько-польського партнерства має значний науковий і практичний інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика концепцій Міжмор'я та Тримор'я сформувала окремий міждисциплінарний напрям досліджень, що охоплює історію міжнародних відносин, безпекові студії, регіональний геополітичний аналіз і вивчення українсько-польської взаємодії. У сучасній історіографії простежується кілька ключових ліній вивчення цієї теми. Перша з них пов'язана з реконструкцією історичних витоків концепту *Intermarium*, що виник у міжвоєнний період як федералістичний проект Юзефа Пілсудського. Дослідники, зокрема С. Троебст¹ та М. Гжешнік², наголошують, що Ю. Пілсудський формував ідею Міжмор'я не лише як політико-військовий союз, а як простір безпеки та «ментального мапування» Центрально-Східної Європи, де Польща відігравала роль стабілізуючого центру. У цьому ж контексті аналізуються прометеїстські проекти міжвоєнної доби, які стали ідейною основою для бачення регіону як зони колективної протидії імперському впливу Росії.

Другий напрям досліджень стосується трансформації міжморських концептів у середовищі повоєнної польської еміграції, передусім у колі Єжи Гедройця та журналу «Kultura». У працях О. Морозової³ та Т. Єлової⁴ підкреслюється, що Є. Гедройць переосмислив класичні федеративні проекти, очищаючи їх від імперських нашарувань та зосереджуючись на підтримці незалежності України, Білорусі й Литви як ключового чинника стабільності регіону. Саме ця інтелектуальна традиція стала основою для сучасного польсько-українського стратегічного партнерства після 1991 р., що широко висвітлюється у сучасних студіях з історії польської зовнішньої політики.

Третя група праць присвячена сучасній трансформації історичного Міжмор'я у нові формати регіональної співпраці – насамперед у Тримор'я. Дослідження Г. Гргіча⁵, О. Шмідта⁶, О. Йори⁷ та Л. Левковича⁸ підкреслюють, що Ініціатива трьох

¹ Troebst S. 'Intermarium' and 'Wedding to the Sea': Politics of History and Mental Mapping in East Central Europe. *European Review of History*. 2003. Vol. 10, № 2. P. 293–321. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1350748032000140813>

² Grzechnik M. Intermarium: The Baltic and the Black Seas on the Polish mental maps in the interwar period. *Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies*. 2014. Vol. 6, № 1. P. 81–96.

³ Морозова О.С. Ідея незалежної України в діяльності Єжи Гедройця. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія: Історія. 2016. Т. 274, Вип. 262. С. 75–79. URL: <https://history.chdu.edu.ua/article/view/86210/81803>

⁴ Єлова Т.А. Традиції та новачі у зовнішньополітичних концепціях Польщі щодо України (1918–2005 рр.): дис. канд. наук. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 206 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0421U102757>

⁵ Grgić G. The Changing Dynamics of Regionalism in Central and Eastern Europe: The Case of the Three Seas Initiative. *Journal of Contemporary European Studies*. 2023. Vol. 28. P. 216–238. DOI: 10.1080/14650045.2021.1881489. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14650045.2021.1881489>

морів стала інституційною модернізацією просторової логіки *Intermarium*, змістивши акцент із федеративних планів на інфраструктурний, енергетичний і цифровий виміри регіонального розвитку. Автори наголошують на гібридному характері Тримор'я, що поєднує економічні перспективи з формуванням нового поясу безпеки між Балтійським, Чорним та Адріатичним морями.

В українській науковій традиції інтерес до міжморської тематики активізувався після 2014 р., коли російська агресія актуалізувала пошук альтернативних моделей регіональної безпеки. У роботах М. Дорошка⁹, В. Бойко¹⁰ та О. Полегкого¹¹ підкреслюється, що Україна розглядає Міжмор'я не як польський політичний проект, а як можливу платформу солідарності держав, які мають спільний досвід протистояння російському імперіалізму. Окремий блок досліджень присвячено потенціалу України в межах Тримор'я: роботи Д. Біленець¹² та аналітичні матеріали Інституту Центральної Європи демонструють можливості інтеграції української інфраструктури в північ-південні коридори ЄС.

У зарубіжній історіографії зростає зацікавлення *Intermarium* як «геополітичним уявним простором», що активно використовується в політичних дискурсах держав Центрально-Східної Європи. У праці А. Умланда, В. Ротару та К. Федоренка¹³ аналізується сучасне відродження ідеї Міжмор'я у вигляді дискусій про безпекову коаліцію між Балтійським і Чорним морями, покликану компенсувати слабкість гарантій безпеки на пострадянському просторі та стати основою нової архітектури стримування Росії.

⁶ Schmidt A. From intermarium to the three seas initiative – regional integrations in central and eastern europe and the hungarian foreign policy. *Politeja*. 2017. Vol. 6, № 51. P. 165–190. URL: <https://www.jstor.org/stable/26564308>

⁷ Jora O. «East-West» Convergence through «North – South» Connectivity: A Decade of the Three Seas Initiative's Contribution to the European Union. *Romanian Journal of European Affairs*. 2025. Vol. 25, No. 1. P. 169–187. URL: https://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/2025/06/RJEa_vol.25_no.1_2025_ART8.pdf

⁸ Leakowicz L. Format of Regional Cooperation in *Statu Nascendi*: Origins and Functioning of the Three Seas Initiative in Central Europe. *Studia Politica Slovaca*. 2023. Vol. XVI, № 1. P. 21–29. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1165007>

⁹ Doroshko M. Ukraine's Participation in the Intermarium Project Implementation in the Context of the Strategic Partnership of Ukraine and Poland. *Вісник: Міжнародні відносини*. 2024. № 58 (1). С. 5–11. URL: <https://intern.bulletin.knu.ua/article/view/3317>

¹⁰ Boyko V. Ukrainian Attempts at State Building in 1917–1921 and the Idea of Intermarium: A Historiographical and Archival Note. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 2017. № 4. P. 95–100. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1f353306-e2e8-44f4-8760-8bb7ccea015/content>

¹¹ Polegkyi O. The Intermarium in Ukrainian and Polish Foreign Policy Discourse. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*. 2021. Vol. 8, № 2. P. 29–48. URL: <https://www.ewjus.com/index.php/ewjus/article/view/562/322>

¹² Bilenets D., Ulianova H., Vozniakovska K. Three Seas Initiative and Ukrainian Seaports' Prospects amid Russian Aggression. *Lex Portus*. 2022. № 8 (5). P. 48–70. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.8.5.2022.2>

¹³ Umland A., Rotaru V., Fedorenko K. The Intermarium Idea in the Post-Soviet Period: Ideas and Institutions for a Security Alliance between the Baltic and Black Seas // *Ukraine in Central and Eastern Europe: Kyiv's Foreign Affairs and the International Relations of the Post-Communist Region. Soviet and Post-Soviet Politics and Society*, vol. 242. Stuttgart: ibidem-Verlag, 2022. P. 285–305. URL: https://www.researchgate.net/publication/366945261_The_Intermarium_Idea_in_the_Post-Soviet_Period_Ideas_and_Institutions_for_a_Security_Alliance_between_the_Baltic_and_Black_Seas

Узагальноючи стан досліджень, можна стверджувати, що науковий дискурс щодо Міжмор'я та Тримор'я поєднує історичні реконструкції, політичний аналіз і проєкційні підходи до майбутнього регіону. Сучасні автори трактують ці концепції не лише як політичні проєкти, а як інтелектуальні рамки, що визначають субрегіональну ідентичність, напрямки безпекової політики та моделі стратегічної взаємодії України й Польщі. Саме на цьому ґрунті формується розуміння Міжмор'я та Тримор'я як взаємопов'язаних, але історично різних етапів розвитку Центрально-Східної Європи, що суттєво впливають на сучасний характер українсько-польського стратегічного партнерства.

Метою статті є дослідження концепцій Міжмор'я та Тримор'я, їхніх історичних витоків, ідейної спадкоємності та впливу на формування стратегічної візії україно-польських відносин у 1918–2025 рр. У межах статті розглядаються ідейні трансформації від класичного *Intermarium* Ю. Пілсудського та прометеїстських підходів до геополітичної доктрини Є. Гедройця й новітніх інтеграційних форматів Центрально-Східної Європи. Застосування міждисциплінарного підходу дозволяє інтегрувати історичний, політологічний та геополітичний аналіз, що робить можливим комплексне вивчення феномену Міжмор'я в історичній та сучасній перспективі.

Виклад основного матеріалу. Огляд досліджень, джерел і концептуальних підходів до проблематики «Міжмор'я», Ініціативи трьох морів та пов'язаних форматів регіональної співпраці показує, що ця тематика сформувалася на перетині кількох дослідницьких полів: історії міжнародних відносин, політології регіоналізму, безпекових студій та студій україно-польських взаємин. Історичний вимір концепції «Міжмор'я» традиційно пов'язують із планами Юзефа Пілсудського щодо створення федеративного простору між Балтійським і Чорним морями, а також із пізнішими інтерпретаціями в середовищі еміграційних інтелектуалів, насамперед «паризького кола» Єжи Гедройця. Узагальнений аналіз цих ідей подано у збірнику під редакцією Остапа Кушніра «*The Intermarium: Polish-Ukrainian linchpin of Baltic-Black Sea cooperation*», де наголошено, що концепт Міжмор'я історично слугував не лише геополітичним проєктом, а й символічною рамкою польсько-українського партнерства як «осьового» для Балто-Чорноморського регіону¹⁴.

Українська історіографія інтерпретує Міжмор'я як елемент ширшої дискусії про форми державотворення та союзництва у Центрально-Східній Європі. Віталій Бойко, аналізуючи українські державотворчі спроби 1917–1921 рр., показує, що ідеї Балто-Чорноморського союзу та регіональної федерації постійно виникали в українському політичному дискурсі як альтернатива як імперським, так і виключно

¹⁴ Кушнір О. (ред.) *The Intermarium: Polish-Ukrainian Linchpin of Baltic-Black Sea Cooperation*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2019. С. 100–105. URL: <https://researchportal.port.ac.uk/en/publications/the-intermarium-polish-ukrainian-linchpin-of-baltic-black-sea-coo/>

національним моделям безпеки¹⁵. На цю традицію накладаються прометеїстські проекти міжвоєнного часу, які, зокрема, реконструюються у працях з історії української політичної думки, де Міжмор'я розглядається як один з векторів зовнішньополітичних орієнтацій українського націоналістичного середовища у форматах «Північ–Південь» та «Схід–Захід»¹⁶.

Окремий напрям досліджень пов'язаний з діяльністю Єжи Гедройця та кола журналу «Kultura», які переосмислили міжвоєнні федеративні й прометеїстські проекти з позицій повоєнної Європи. Ольга Морозова у статті «Ідея незалежної України в діяльності Єжи Гедройця» показує, що концепція незалежної України була для редактора «Kultura» ключовою передумовою стабільності Центрально-Східної Європи, а відтак – змістовним наповненням оновленої «осі» польсько-українського партнерства¹⁷. У ширшому контексті еволюції польських зовнішньополітичних доктрин щодо України дисертація Тетяни Єлової демонструє спадкоємність між історичними ягеллонськими й п'ястівськими візіями та сучасними концепціями «регіонального лідерства» Польщі в просторі від Балтії до Чорного моря¹⁸. Ці роботи задають важливий теоретико-інтелектуальний фон для розуміння того, чому саме польсько-український вимір став центральним у сучасних дискусіях про Міжмор'я.

На рівні сучасної політичної науки відбувається інституціоналізація досліджень Міжмор'я як комплексної політичної, економічної та безпекової концепції. Дисертаційне дослідження Дарини Сех трактує Міжмор'я як інтегративний каркас, що поєднує історичну ідею Інтермаріуму, Балто-Чорноморське співробітництво та Ініціативу трьох морів; авторка систематизує підходи до розуміння Міжмор'я як регіонального геополітичного проекту, окреслюючи як його потенціал для України, так і внутрішні та зовнішні обмеження його реалізації¹⁹. Подібну лінію – але з акцентом на інструментах економічної та інфраструктурної взаємодії – розвиває Роман Панчук, аналізуючи Балтійсько-Чорноморський простір як сферу формування нових форматів союзництва та міждержавної інтеграції²⁰.

¹⁵ *Воуко В.* Вказ. пр. Р. 95–100.

¹⁶ *Стародуб Т.П.* Зовнішньополітичні орієнтири державотворення в українській політичній думці націоналістичного спрямування у 20–50-х рр. ХХ ст.: дис. д-ра філософії: 052 – політологія. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2022. С. 220. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2022/radaphd/21403/disertaciyat-sarodub-ostannyi-variant-do-vid-asp-1.pdf>

¹⁷ *Морозова О.С.* Вказ. пр. С. 75–79.

¹⁸ *Єлова Т.А.* Вказ. пр. С. 103–105.

¹⁹ *Сех Д.А.* Геополітична концепція «Міжмор'я»: субрегіональний вимір та стратегічні перспективи: дис. д-ра філософії зі спец. 052 «Політологія». Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2025. С. 98. URL: https://vad.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/156/2025/05/dysertatsiia_sekh.pdf

²⁰ *Панчук Р.М.* Україна у міждержавному співробітництві країн Балтійсько-Чорноморського простору: дис. д-ра філософії зі спец. 052 «Політологія». Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020. С. 23.

З огляду на практичну інституціоналізацію Ініціативи трьох морів, значна частина досліджень фокусується на її місці в архітектурі європейського регіоналізму. Горан Гргіч розглядає Three Seas Initiative як приклад «нового регіоналізму» у Центрально-Східній Європі, що поєднує інфраструктурні, енергетичні та безпекові виміри й доповнює, а не замінює структури ЄС і НАТО²¹. Александр Шмідт, аналізуючи різні моделі регіональних інтеграцій у ЦСЄ, підкреслює, що Тримор'я поступово трансформується із суто економічного формату в майданчик вироблення спільних позицій країн регіону щодо енергетичної безпеки та транспортних коридорів²². У той же час українські автори наголошують на прикладному вимірі участі України в цих процесах: дослідження Дар'ї Білець аналізує можливості українських портів у контексті розвитку транспортних та енергетичних проєктів Ініціативи трьох морів, розглядаючи Тримор'я як інструмент економічної інтеграції України до простору ЄС²³. На агрегованому рівні десятирічну еволюцію Тримор'я як «північ-південного» вектора європейської інтеграції простежує Овідіу-Дан Йора, який акцентує на посиленні політичного та безпекового вимірів Ініціативи поряд з інфраструктурним²⁴.

Важливим напрямом сучасних студій є аналіз нових форматів політичного й безпекового партнерства, які розвивають і конкретизують логіку Міжмор'я, насамперед Люблінського трикутника. Колективна аналітична доповідь Інституту Центральної Європи, Університету Марії Кюрі-Склодовської та КНУ імені Тараса Шевченка «Стан та перспективи стратегічного партнерства Польщі та України. Точка зору Польщі та України» демонструє еволюцію двосторонніх відносин до рівня стратегічного партнерства, підкреслюючи, що формати на кшталт Люблінського трикутника та Тримор'я розглядаються як інструменти поглиблення цього партнерства в багатосторонній рамці²⁵.

На концептуальному рівні дослідники пропонують різні підходи до інтерпретації Міжмор'я. Частина авторів бачить його насамперед як «геополітичний уявний простір» (geopolitical imaginary), в межах якого держави регіону намагаються сконструювати альтернативну до імперських центрів модель безпеки; ця перспектива послідовно розробляється, зокрема, в англомовних студіях, що аналізують Інтермаріум як дискурсивний «buzzword», котрий одночасно мобілізує ідею співпраці та приховує суперечності між національними

²¹ Grgić G. Вказ. пр. Р. 216–238.

²² Schmidt A. Вказ. пр. Р. 165–190.

²³ Bilenets D., Ulianova H., Vozniakovska K. Вказ. пр. Р. 48–70.

²⁴ Jora O. Вказ. пр. Р. 169–187.

²⁵ Międzynarodowy Zespół Badań Stosunków Polski i Ukrainy. *Стан та перспективи стратегічного партнерства Польщі і України: аналітична доповідь* / Międzynarodowy Zespół Badań Stosunków Polski i Ukrainy. Люблін: Instytut Europy Środkowej, 2022. С. 38. URL: https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2022/01/stan-i-perspektywy-partnerstwa_ua_web-1.pdf

інтересами²⁶. Інші дослідники роблять акцент на економічному та інфраструктурному вимірі, трактуючи Тримор'я й Балто-Чорноморський простір як спробу подолати історичну асиметрію «Схід-Захід» через формування «північ-південних» енергетичних і транспортних коридорів²⁷. В українській політології дедалі більшого значення набувають роботи, що поєднують ці підходи й розглядають Міжмор'я як інтегративний безпековий, інфраструктурний і ціннісний простір, в якому Україна прагне закріпити свій статус ключового регіонального актора²⁸.

Таким чином, сучасний стан розробки проблематики Міжмор'я, Ініціативи трьох морів та Люблінського трикутника характеризується одночасною наявністю історико-політичних реконструкцій, аналітики регіонального інституційного дизайну та концептуальних дискусій щодо змісту й меж цього «простору між морями». Для подальшого дослідження особливо важливими залишаються питання про співвідношення історичних моделей (пілсудчиківський Інтермаріум, прометеїзм, «доктрина Гедройця») із сучасними форматами регіональної співпраці, а також про те, якою мірою участь України в цих форматах здатна перетворити її з «буферної зони» на один із центрів сили Центрально-Східної Європи.

Концепт Міжмор'я, сформований у міжвоєнний період як геополітичний проект Юзефа Пілсудського, у 21 ст. перетворюється з історичної федералістичної утопії на складний «геополітичний уявний простір» і рамку для сучасних форматів регіональної співпраці. У класичній інтерпретації міжвоєнна ідея Міжмор'я репрезентувала спробу створити пояс держав між Балтійським і Чорним морями (інколи з додаванням Адріатичного) як буфер між Німеччиною та Росією на основі польського лідерства. Дослідники історії Східної та Центральної Європи наголошують, що вже у 20 ст. цей проект набув символічного виміру, ставши частиною «ментального мапування» регіону та політики пам'яті, а не лише конкретною інституційною схемою федерації²⁹.

У сучасній історіографії Міжмор'я дедалі частіше розглядається не як нереалізований «план Пілсудського», а як тривала інтелектуальна традиція уявлення Центрально-Східної Європи як окремого геополітичного поясу між Сходом і Заходом. Стефан Троебст показує, що мотиви «Intermarium» і «шлюбу з морем» у міжвоєнному польському дискурсі були важливими елементами конструювання простору Центральної Європи та легітимації державних претензій Польщі у Балтійсько-Чорноморському регіоні. Марта Гжешнік аналізує, як образи Балтійського й Чорного морів на польських «ментальних мапах» міжвоєнної доби

²⁶ *Xwoctowa M.* The Intermarium as the Polish-Ukrainian Linchpin of Baltic-Black Sea Cooperation by Ostap Kushnir (ed.). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2019. 210 с. Рец. на кн. *The Journal of Cross-Regional Dialogues*. 2020. № 1 (Special Issue: Eurasian regionalism: global trends and local dynamics). С. 153-156. URL: <https://popups.uliege.be/2593-9483/index.php?id=143>

²⁷ *Grgić G.* Вказ. пр.

²⁸ *Cech D. A.* Вказ. пр.

²⁹ *Troebst S.* Вказ. пр. Р. 293-321.

утверджували логіку Міжмор'я як альтернативи домінуванню великих імперій та інструменту морської й колоніальної експансії Другої Речі Посполитої³⁰.

Після розпаду СРСР концепція Міжмор'я була переосмислена у пострадянському контексті як одна з можливих моделей безпекової коаліції держав «сірої зони» між НАТО та Росією. Костянтин Федоренко, Василе Ротару та Андреас Умланд показують, що в 1990–2010-х роках *Intermarium* перетворився на «контейнерну» ідею, у межах якої різні актори – від політичних еліт до аналітичних центрів – пропонували взаємно відмінні конфігурації союзу від Балтики до Чорного моря, але з єдиним ядром: створити альтернативу російській гегемонії та компенсувати обмеженість гарантій безпеки для України, Грузії та інших пострадянських держав³¹. У цьому сенсі Міжмор'я в 21 ст. «звільняється» від вузько польського федералізму й набуває характеру ширшої дискусії про архітектуру безпеки в Східній Європі.

Важливим маркером цієї трансформації є поява терміна Міжмор'я та споріднених концептів у зовнішньополітичних дискурсах України й Польщі. Олександр Полегкий аналізує, як у 21 ст. *Intermarium* функціонує як елемент «геополітичної уяви» в українській та польській політичній думці, поєднуючи історичні ремінісценції з постмайданними пошуками нової регіональної ідентичності³². Він підкреслює, що для України концепт Міжмор'я пов'язується не стільки з відновленням польської федерації, скільки з перспективою формування простору солідарності держав, які поділяють досвід імперського домінування та сучасної російської агресії.

На українському матеріалі це простежується і в новітніх студіях. У статті Миколи Дорошка, Валентина Балука та Богдана Черкаса розглянуто участь України в реалізації проекту Міжмор'я та її сприйняття Ініціативи трьох морів у контексті українсько-польського стратегічного партнерства. Автори показують, що повернення до ідей Балто-Чорноморської спільноти у 2014–2020 рр. є відповіддю на російську агресію та спробою вибудувати альтернативну платформу безпеки, яка б не суперечила євроатлантичному курсу України, а доповнювала його³³.

Саме на цьому ґрунті у другому десятилітті 21 століття форматується перехід від історичного Міжмор'я до сучасної Ініціативи трьох морів. Дослідники наголошують, що Тримор'я не є прямою інституціоналізацією міжвоєнного проекту, але виразно акумулює його просторову логіку – вісь «Північ–Південь» між Балтійським, Чорним та Адріатичним морями. Якщо для Ю. Пілсудського ключовим був федералістичний політико-військовий союз, то для ініціаторів Тримор'я (Польщі та Хорватії) центральними стають завдання інфраструктурної, енергетичної та цифрової конектованості, подолання східноєвропейської

³⁰ *Grzechnik M.* Вказ. пр. Р. 81–96.

³¹ *Umland A., Rotaru V., Fedorenko K.* Вказ. пр. Р. 285–305.

³² *Polegkyi O.* Вказ. пр. Р. 29–48.

³³ *Doroshko M.* Вказ. пр. С. 5–11.

«інфраструктурної периферійності» всередині ЄС і створення нового центру тяжіння в Центрально-Східній Європі.

Лукаш Левкович у статті про «формат регіональної співпраці в *statu nascendi*» показує, що Ініціатива трьох морів розвивається як специфічна модель міждержавної дипломатії, де провідну роль відіграють президенти та глави держав, а не класичні органи ЄС³⁴. На його думку, трансформація Міжмор'я в Тримор'я полягає не лише у зміні інституційної архітектури, а й у переході від «утопічного федералізму» до прагматичного регіоналізму, орієнтованого на конкретні проекти (*Via Carpathia*, *Rail2Sea*, енергетичні інтерконектори) та залучення зовнішніх партнерів, насамперед США.

В українському та ширшому східноєвропейському науковому дискурсі підкреслюється, що саме безпековий вимір робить трансформацію концепту Міжмор'я актуальною після 2014 та особливо після 2022 р. Аналітики наголошують, що інтермаріумна логіка – побудова поясу держав від Балтійського до Чорного моря, які здатні колективно стримувати російську агресію – знову стала частиною обговорення нової архітектури європейської безпеки³⁵. При цьому Ініціатива трьох морів розглядається як потенційний «міст» між ЄС і країнами, що залишаються поза його межами, насамперед Україною, яка прагне повноцінно інтегруватися в європейський безпековий і економічний простір³⁶.

Тому у 21 ст. можна говорити не про просте «відродження» Міжмор'я, а про його глибоку концептуальну трансформацію. З одного боку, зберігається базова просторово-геополітична ідея – поєднати держави між морями в окремий політичний і цивілізаційний ареал; з іншого – змінюється набір інструментів і цілей: федеративні плани Ю. Пілсудського поступаються місцем мережевим форматам співпраці, до яких належать Тримор'я, Вишеградська група, Люблінський трикутник. Сучасні автори наголошують, що *Intermarium* перетворюється на «плаваючий» символ, який заповнюється різним змістом – від безпекових альянсів до інфраструктурних коаліцій, – але щоразу слугує інтелектуальним інструментом артикулювання субрегіональної суб'єктності Центрально-Східної Європи³⁷.

Для України ця трансформація означає перехід від периферійного сприйняття Міжмор'я як чужого польського проекту до усвідомлення власної ролі як одного з ключових акторів Балто-Чорноморського простору. Новітні дослідження українських та польських авторів показують, що участь України в Тримор'ї та споріднених форматах може стати не лише інструментом економічної модернізації, а й важливим елементом закріплення її статусу як регіонального центру безпеки й транзиту між Північною та Південно-Східною Європою. У цьому

³⁴ *Lewkowicz L.* Вказ. пр. Р. 21–29.

³⁵ *Umland A., Rotaru V., Fedorenko K.* Вказ. пр.

³⁶ *Doroshko M.* Вказ. пр.

³⁷ *Polegkiy O.* Вказ. пр.

сенсі «шлях від Міжмор'я до Тримор'я» виявляється не лише геополітичною метафорою, а й реальною траєкторією інституційної та дискурсивної еволюції регіональних форматів, у межах яких Україна поступово переходить від об'єкта до суб'єкта формування нового порядку в Центрально-Східній Європі.

Висновки. Аналіз історичних витоків, ідейної спадкоємності та сучасної трансформації концептів Міжмор'я та Тримор'я дає змогу стверджувати, що ці проекти становлять цілісний ланцюг розвитку регіональної геополітичної думки у Центрально-Східній Європі, а їхній вплив на формування стратегічної візії україно-польських відносин у 1918–2025 рр. є істотним і багатовимірним. У різні історичні періоди ідея простору між морями виконувала різні функції – від федералістичної конструкції Ю. Пілсудського до сучасного інституційного формату Тримор'я, орієнтованого на інфраструктурну, енергетичну та безпекову взаємодію.

Дослідження показало, що первинне Міжмор'я Юзефа Пілсудського, попри незавершеність його реалізації, заклало засадничі ідеї регіональної солідарності та протидії імперським впливам, які стали фундаментом пізніших політичних концепцій. Прометеїзм міжвоєнного періоду та еміграційна доктрина Єжи Гедройця сформували модернізовану інтелектуальну традицію партнерства між Польщею та Україною, визначивши незалежність України як ключову умову стабільності Центрально-Східної Європи. Саме ця спадкоємність пояснює, чому після 1991 року саме польсько-український вимір став центральним у дискусіях про нові моделі регіональної безпеки.

Проаналізовані у статті сучасні формати регіональної співпраці – Ініціатива трьох морів та Люблінський трикутник – демонструють, що концепція Міжмор'я у 21 ст. набула характеру прагматичного й інклюзивного регіоналізму, зорієнтованого на інфраструктурну інтеграцію, енергетичну резильєнтність і зміцнення оборонної взаємодії держав між Балтійським, Чорним та Адріатичним морями. На відміну від міжвоєнного «утопічного федералізму», сучасні формати спираються на мережеву дипломатію, багатовекторність та співпрацю всередині ширших структур ЄС і НАТО.

Міжморські концепти слугують не лише геополітичними проектами, а й інтелектуальними рамками, які формують дискурс зовнішньої політики України та Польщі. Зокрема, сучасна українська політична думка інтерпретує Міжмор'я не як польський проект, а як модель простору солідарності держав, що мають спільний досвід протидії російському імперіалізму та прагнуть створити нову безпекову архітектуру Східної Європи. Це суттєво посилює суб'єктність України в регіональних процесах.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що у 1918–2025 рр. концепції Міжмор'я та Тримор'я істотно вплинули на динаміку українсько-польського стратегічного партнерства. Вони сприяли подоланню історичних суперечностей, створили інтелектуальне підґрунтя для формування спільного бачення регіональної безпеки та започаткували появу нових багатосторонніх платформ

співпраці. З поглибленням російсько-української війни та переосмисленням європейської безпекової архітектури цей концептуальний і політичний фундамент набуває ще більшої актуальності.

Таким чином, «шлях від Міжмор'я до Тримор'я» є не лише історичною ретроспекцією, а й логічною траєкторією розвитку регіональних моделей співпраці, у межах якої Україна еволюціонує від периферійного до одного з ключових акторів Центрально-Східної Європи. Ідеї Міжмор'я та Тримор'я забезпечують інтегративну рамку, яка поєднує історичні уроки, геополітичні інтереси та сучасні виклики безпеки, створюючи можливості для поглиблення українсько-польського стратегічного партнерства та посилення ролі обох держав у регіональній та європейській політиці.

REFERENCES

- Bilenets, D., Ulianova, H., & Vozniakovska, K. (2022). Three Seas Initiative and Ukrainian Seaports' Prospects amid Russian Aggression. *Lex Portus*, 8 (5), 48–70. <https://doi.org/10.26886/2524-101X.8.5.2022.2> (in English).
- Boyko, V. (2017). Ukrainian Attempts at State Building in 1917–1921 and the Idea of Intermarium: A Historiographical and Archival Note. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, 4, 95–100. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1f353396-e2e8-44f4-8760-8bb7ccea015/content> (in English).
- Doroshko, M. (2024). *Uchast Ukrainy u realizatsii proiektu «Mizhmoria» u konteksti stratehichnoho partnerstva Ukrainy i Polshchi* [Ukraine's Participation in the Intermarium Project Implementation in the Context of the Strategic Partnership of Ukraine and Poland]. *Visnyk: Mizhnarodni vidnosyny*, 58 (1), 5–11. <https://intern.bulletin.knu.ua/article/view/3317> (in Ukrainian).
- Grgić, G. (2023). The Changing Dynamics of Regionalism in Central and Eastern Europe: The Case of the Three Seas Initiative. *Journal of Contemporary European Studies*, 28, 216–238. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14650045.2021.1881489> (in English).
- Grzechnik, M. (2014). Intermarium: The Baltic and the Black Seas on the Polish Mental Maps in the Interwar Period. *Romanian Journal for Baltic and Nordic Studies*, 6 (1), 81–96. <https://www.researchgate.net/publication/273773107> (in English).
- Jora, O. (2025). «East–West» Convergence Through «North–South» Connectivity: A Decade of the Three Seas Initiative's Contribution to the European Union. *Romanian Journal of European Affairs*, 25 (1), 169–187. https://rjea.ier.gov.ro/wp-content/uploads/2025/06/RJEA_vol.25_no.1_2025_ART8.pdf (in English).
- Kushnir, O. (Ed.). (2019). *The Intermarium: Polish–Ukrainian Linchpin of Baltic–Black Sea Cooperation*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. <https://researchportal.port.ac.uk/en/publications/the-intermarium-polish-ukrainian-linchpin-of-baltic-black-sea-coo> (in English).
- Lewkowicz, L. (2023). Format of Regional Cooperation in Statu Nascendi: Origins and Functioning of the Three Seas Initiative in Central Europe. *Studia Politica Slovaca*, 16(1), 21–29. <https://www.cecol.com/search/article-detail?id=1165007> (in English).
- Międzynarodowy Zespół Badań Stosunków Polski i Ukrainy. (2022). *Stan ta perspektywy stratehichnoho partnerstva Polshchi i Ukrainy: Analitychna dopovid* [The State and Prospects

- of the Strategic Partnership Between Poland and Ukraine]. Lublin: Instytut Europy Środkowej. https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2022/01/stan-i-perspektywy-partnerstwa_ua_web-1.pdf (in Ukrainian).
- Morozova, O.S. (2016). *Ideia nezaleznoi Ukrainy v diialnosti Yezhy Gedroitsa* [The Idea of Independent Ukraine in the Activities of Jerzy Giedroyc]. *Naukovi pratsi ChDU im. Petra Mohyly. Seriiia «Istoriiia»*, 274(262), 75–79. <https://history.chdu.edu.ua/article/view/86210/81803> (in Ukrainian).
- Panchuk, R. M. (2020). *Ukraina u mizhderzhavnomu spivrobotnytstvi krain Baltiisko–Chornomorskoho prostoru* [Ukraine in Interstate Cooperation of the Baltic–Black Sea Region] (PhD dissertation). Taras Shevchenko National University of Kyiv. https://shron1.chtyvo.org.ua/Panchuk_Roman/Ukraina_u_mizhderzhavnomu_spivrobotnytstvi_krain_Baltiisko-Chornomorskoho_prostoru.pdf (in Ukrainian).
- Polegkyi, O. (2021). The Intermarium in Ukrainian and Polish Foreign Policy Discourse. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, 8(2), 29–48. <https://www.ewjus.com/index.php/ewjus/article/view/562/322> (in English).
- Sekh, D.A. (2025). *Heopolitychna kontseptsiiia «Mizhmoria»: Subrehionalnyi vymir ta stratehichni perspektyvy* [Geopolitical Concept “Intermarium”: Subregional Dimension and Strategic Prospects] (PhD dissertation). Prykarpattia National University. https://vad.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/156/2025/05/dysertatsiia_sekh.pdf (in Ukrainian).
- Schmidt, A. (2017). From Intermarium to the Three Seas Initiative – Regional Integrations in Central and Eastern Europe and the Hungarian Foreign Policy. *Politeja*, 6(51), 165–190. <https://www.jstor.org/stable/26564308> (in English).
- Starodub, T.P. (2022). *Zovnishnopolitychni oriientyry derzhavotvorennia v ukrainskii politychnii dumtsi natsionalistychnoho spriamuvannia u 20–50-kh rr. XX st.* [Foreign Policy Orientations in Ukrainian Nationalist State-Building Thought in the 1920s–1950s] (PhD dissertation). Lviv Polytechnic National University. <https://lpnu.ua/sites/default/files/2022/radaphd/21403/disertacyiat-sarodub-ostanniy-variant-do-vid-asp-1.pdf> (in Ukrainian).
- Troebst, S. (2003). «Intermarium» and «Wedding to the Sea»: Politics of History and Mental Mapping in East Central Europe. *European Review of History*, 10 (2), 293–321. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1350748032000140813> (in English).
- Umland, A., Rotaru, V., & Fedorenko, K. (2022). The Intermarium Idea in the Post-Soviet Period: Ideas and Institutions for a Security Alliance Between the Baltic and Black Seas. In *Ukraine in Central and Eastern Europe* (Vol. 242, pp. 285–305). Stuttgart: ibidem-Verlag. <https://www.researchgate.net/publication/366945261> (in English).
- Yelova, T.A. (2021). *Tradytzii ta novatsii u zovnishnopolitychnykh kontseptsiiakh Polshchi shchodo Ukrainy (1918–2005 rr.)* [Traditions and Innovations in Poland’s Foreign Policy Concepts Toward Ukraine (1918–2005)] (PhD dissertation). Chernivtsi National University. <https://uacademic.info/ua/document/0421U102757> (in Ukrainian).